

Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića

Pavlović, Aleksandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:660878>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 548/MM/2017

Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića

Aleksandra Pavlović, 0304/336

Varaždin, rujan 2017. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za Multimediju, oblikovanje i primjenu

Završni rad br. 548/MM/2017

Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića

Student

Aleksandra Pavlović, 0304/336

Mentor

Doc.art. Robert Geček

Varaždin, rujan 2017. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za multimediju, oblikovanje i primjenu		
PRISTUPNIK	Aleksandra Pavlović	MATIČNI BROJ	0304/336
DATUM	06.09.2017.	KOLEGIJ	Vizualna kultura
NASLOV RADA	Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića		

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Nadrealistic paintings of Miljenko Stančić		
-----------------------------	--	--	--

MENTOR	Robert Geček	ZVANJE	Doc. art.
--------	--------------	--------	-----------

ČLANOVI POVJERENSTVA	v.pred. Mario Periša, dipl.ing.- predsjednik		
1.	pred. Snježana Ivančić-Valenko, dipl.ing- član		
2.	doc.art. Robert Geček - mentor		
3.	doc.dr.sc. Darijo Čerepinko - zamjenski član		
4.			
5.			

Zadatak završnog rada

BROJ	548/MM/2017
------	-------------

OPIS

Miljenko Stančić najznačajniji je slikar hrvatskog nadrealizma i ima važnu ulogu u povijesti umjetnosti. Začetnik je posve novog umjetničkog pokreta u Hrvatskoj te se zbog toga izdvaja među gomilom slikara u tadašnje vrijeme, a zbog svoje posebnosti, individualnosti i izdvojenosti smatran je jednim od najvećih imena u slikarstvu.

Cilj rada je približiti i objasniti život i slikarstvo Miljenka Stančića. Najpoznatija djela objašnjena su kroz psihološko i simboličko značenje te kroz umjetničke cikluse u kojima nastaju slike različitih motiva.

Rad opisuje:
Nadrealizam u umjetnosti i slikarstvu
Poznate svjetske i hrvatske nadrealiste
Biografiju Miljenka Stančića i njegov utjecaj u hrvatskom slikarstvu
Najpoznatije motive Stančićevih djela
Umjetničke cikluse u slikarstvu Miljenka Stančića

ZADATAK URUČEN 12.09.2017.

Sažetak

Nadrealizam kao novi smjer u umjetnosti zaokupio je brojne svjetske slikare i umjetnike. Pokret se oslanja na druge umjetničke pokrete, dadizam i ekspresionizam u prvim redovima, a njime se nastoji istaknuti drugačiji pojam stvarnosti, različit od dotadašnjeg. Automatsko bilježenje misli, bez kontrole razuma i previše razmišljanja prisutno je u novom pokretu kao jedno od osnovnih obilježja. U hrvatskom slikarstvu pokret je došao prilično kasno, kada su već sve metode nadrealizma i cijeli razvoj pokreta bili dobro poznati u Francuskoj i drugim europskim zemljama. Zidić objašnjava kako su „Nadrealizam u Hrvatskoj“ i „Hrvatski nadrealizam“ dva potpuno različita pojma koja se bave različitim pitanjima. Nema hrvatske nadrealističke škole, a sva hrvatska tradicija bila je protivnik novom pokretu što je i jedan od razloga zašto je nadrealizam u našoj umjetnosti razvijen kasnije.

Najznačajniji slikar hrvatskog nadrealizma, a ujedno i začetnik pokreta u Hrvatskoj bio je Miljenko Stančić, varaždinski slikar, grafičar i ilustrator. Diplomirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i tada je počeo ozbiljnije razvijati svoj talent. Njegovo slikarstvo kritike svrstavaju u magični realizam, fantastično i metafizičko slikarstvo, blisko simbolizmu i intimizmu, ali najviše od svega, on je slikar nadrealizma. Njegova djela imaju dozu viška sadržaja, psihološko i simboličko značenje i simbolički prikaz stvarnosti. Njegovo slikarstvo ne može se pratiti kronološki, možemo ga podijeliti u cikluse prema motivima koje je slikao. Najčešći motivi bili su varaždinske vedute i pejzaži rodnog grada, mrtvo dijete, ljubavnici i razni interijeri. Svoja djela ne slika prema modelu već ona nastaju iz sjećanja u doba djetinjstva i mladosti.

Izdvojava se među gomilom slikara u tadašnje vrijeme i zbog te svoje individualnosti, izdvojenosti i posebnosti danas se smatra jednim od najvećih slikara u povijesti umjetnosti. Izlagao je po cijelom svijetu, imao je oko četrdesetak samostalnih izložba i oko dvjesta pedeset skupnih, a njegova djela izlažu se i danas.

KLJUČNE RIJEČI:

Nadrealizam, slikarstvo, Miljenko Stančić, povijest umjetnosti

Abstract

As a new direction in art, surrealism sparked interest in many global painters and artists. The movement relies on other art movements, for example dadaism and expressionism. It seeks to highlight a different concept of reality, unlike the one before. Automatic recording of thoughts, without control of without controlling reason and too much thinking is present in the new movement as one of the primary characteristics. The movement reached Croatian painting pretty late, when all methods of surrealism were well known in France and other European countries. Zidić explains how "Nadrealizam u Hrvatskoj" and "Hrvatski nadrealizam" are two completely different terms that deal with different issues. There is no Croatian surrealism school, as all Croatian traditions opposed of the new movement. This is also one of the reasons why surrealism was later developed in Croatian art.

The most significant Croatian surrealist painter, who was also the founder of movements in Croatia was Miljenko Stančić, a painter, graphic artist and illustrator from Varaždin. He graduated the Academy of Fine Arts in Zagreb and then took a more serious approach to developing his talent. Critics classify his painting as magical realism, fantastical and metaphysical painting, close to symbolism and intimism, but most of all, he is considered a surrealism painter. His works have a touch of excess content, a psychological and symbolic meaning and a symbolic display of reality.

His painting can not be sorted chronologically, but we can divide it into cycles depending on the motives he painted. The most common motives were sights and scenery of his hometown, a dead child, lovers and different interiors. He doesn't paint his works according to a model, they come to life from his childhood memories.

He stands out from the heap of painters from that time period and because of his individuality and uniqueness, He is considered one of the greatest painters in the history of art. He exhibited his paintings around the whole world, had about forty individual exhibitions and about two hundred and fifty in total, and his works are still exhibited today.

Key words:

surrealism, painting, Miljenko Stančić, art history

Sadržaj

1.	Uvod.....	2
2.	Nadrealizam	4
2.1.	Nadrealizam u slikarstvu	5
2.2.	Nadrealističko slikarstvo u Hrvatskoj	6
2.3.	Nadrealistički slikari	7
3.	Miljenko Stančić	9
3.1.	Biografija.....	9
3.2.	Slikarstvo Miljenka Stančića.....	12
3.3.	Motivi slika	15
4.	Umjetnički ciklusi Miljenka Stančića	18
4.1.	Varaždinske vedute i pejzaži	18
4.2.	Interijeri	21
4.3.	Erotski ciklus.....	22
4.4.	Nadrealistički ciklus.....	24
5.	Remek djela i izložbe.....	26
6.	Drugi o Stančiću / kritike	30
7.	Zaključak.....	34
8.	Literatura.....	35

1. Uvod

Nadrealizam kao novi umjetnički pokret potkraj 20. stoljeća zainteresirao je brojne umjetnike i kritičare. Automatsko bilježenje misli i osjećaja, bez kontrole uma i čisto spontano izražavanje, glavna su obilježja ovog pokreta.

Otac nadrealističkog slikarstva u Hrvatskoj, ujedno i začetnik hrvatskog nadrealizma bio je Miljenko Stančić, varaždinski slikar, grafičar i ilustrator. Autor je brojnih remek djela koja su, osim u Hrvatskoj umjetnosti, poznata po cijelom svijetu te je tako ušao u povijest kao jedan od najvećih umjetnika na hrvatskim prostorima. Osim nadrealizma, njegova djela svrstavana su i u područje magičnog realizma, metafizike i simbolizma. Njegovo slikarstvo smatrano je jednim od najboljih slikarstva u drugoj polovici 20. stoljeća.

Već u njegovim najranijim djelima prepoznat je svjetski talent. To su crteži na papiru nastali u školskim danima, tematski tradicionalni sa dualističkom naravi. U kasnijim crtežima i slikama postiže nadrealističke efekte. Najbolje opise svog slikarstva daje on sam tragajući za najdubljim sadržajima i osjećanjima.

Mukotrpnim radom dokazivao je svoj talent, boreći se za priznavanje individualnog u doba kada su poslijeratne teme zaokupljale ostale umjetnike. Stančić se izdvajao svojim radom među gomilom i individualnošću udaljio od tadašnjih aktualnih tema koje su bile česte u europskom slikarstvu. Ostao je vjeran nadrealističkoj metodi slikanja. Njegovo slikarstvo ne prati se kronološki nego se može podijeliti u cikluse. Ciklus Varaždinskih veduta i pejzaža, ciklus interijera, erotski ciklus te na kraju nadrealistički ciklus kojeg neki kritičari smatraju posljednjim ciklusom u Stančićevu stvaralaštvu. Česte teme njegovih radova bile su zgrade i pejzaži rodnog grada Varaždina, pa su varaždinske vedute jedan od prvih i najpoznatijih ciklusa kojima se varaždinski slikar posvetio. Osim Varaždina, tema „mrtvog brata“ također je cijeli život zaokupljala Miljenka Stančića. Događaj iz djetinjstva, smrt brata ostavio je snažan utjecaj na umjetnika, pa je većina djela imala tematiku dječaka ili smrti. U djelima prisutni su i motivi životinja, ljubavnika, maske i mnogi drugi koji imaju simboličko značenje. Čak i u onim najprozaičnijim radovima, postoji određena, nepročitana ili neodgonetnuta doza viška sadržaja ili značenja.

Obilježje nadrealističkog slikarstva Miljenka Stančića je to što njegova djela nastaju bez modela, bez „precrtavanja“, iz glave, prema sjećanju iz djetinjstva i mladosti. Slikar na platno

prenosi svoja sjećanja i misli. Kritike ga svrstavaju i u područje realizma zato što njegova djela polaze od stvarnih doživljaja, od proživljene stvarnosti, od nečega što se stvarno dogodilo i proživjelo, iako većina slika nastaje po sjećanju. Određene boje i svijetlost na slikama daju osjećaj „*sanjanja*“, djela izgledaju kao snovi, prizori iz sjećanja.

Zbog njegove posebnosti i izdvojenosti među brojnim hrvatskim umjetnicima i slikarima, o Stančiću su pisane mnogobrojne knjige, kritike, osvrti i komentari. Sudjelovao je i na brojnim izložbama u raznim svjetskim gradovima.

U radu je objašnjeni stvaralački život i slikarstvo Miljenka Stančića od početka stvaralaštva do najkasnijih djela, stvaralaštvo podijeljeno prema umjetničkim ciklusima te svi motivi koje je Stančić najčešće upotrebljavao na slikama uz simboličko značenje istih. Uz kratku biografiju približno je i ukratko prikazan život varaždinskog umjetnika.

2. Nadrealizam

Nadrealizam (franc. *Surréalisme* – „iznad realizma“) je smjer u umjetnosti nastao u Francuskoj u Parizu nakon Prvog svjetskog rata, 1920-ih godina. Začetnik ovog umjetničkog pokreta bio je francuski pjesnik i teoretičar Andre Breton rođen 1894. godine. Pokret službeno počinje 1924. godine Bretonovim Prvom manifestom nadrealizma.

Nadrealizmom se nastoji istaknuti sasvim drugačiji pojam stvarnosti od dotadašnjeg, temelj je psihičkog života te pokušava odrediti unutrašnju stvarnost. Pokret se oslanja na druge umjetničke pokrete, između ostalog na dadaizam te ekspresionizam. Moglo bi se reći da je nadrealizam u neku ruku i prosvjed protiv normi koje su postavljene prilikom djelovanja prošlih pokreta i razdoblja u umjetnosti. Vrlo vrijednim smatra ljudsku slobodu u koju se ubraja sloboda pisanja, sloboda maštanja, sloboda govora, sloboda misli. Jednako vrijedim slobodi smatraju se i nagoni čovjeka, njegovi snovi i mašta.

Obilježje nadrealizma bilo je automatsko bilježenje misli i svega što je u ljudskoj svijesti, bez previše kontroliranja razuma, razmišljanja. Pokret je bio prisutan prvotno u književnosti, zatim u slikarstvu i likovnoj umjetnosti te potkraj 1920-ih i u filmu kao posljednja u nizu filmskih tendencija u Francuskoj. [7]

Uzor nadrealistima bili su pjesnici simbolizma u Francuskoj, Guillaume Apollinaire i Arthur Rimbaud. Najznačajniji pjesnik te ujedno i predstavnik poezije u nadrealizmu bio je Paul Eluard.

Nadrealisti se oslanjaju na psihoanalizu Sigmunda Freuda koja tvrdi kako čovjek ima dvije naravi, jednu svjesnu i drugu podsvjesnu (potisnutu odgojem i zakonima) a ona se oslobađa u snovima i halucinacijama. [9]

Freudova psihoanaliza je teorija o ljudskom umu, a istovremeno i terapijska praksa, nastala je između 1885. i 1939. godine, a dalje ju razvijaju psihoanalitičari iz cijelog svijeta. Pokušava shvatiti kako djeluje ljudski um, istražuje psihičke poteškoće te promatra kulturne i društvene fenomene u književnosti, umjetnosti, filmu, politici i performansima. Kako su u psihoanalizi glavni elementi ljudski um, ljudska podsvijest i halucinacije, možemo zaključiti kako se nadrealizam i nadrealistička shvaćanja u velikom postotku temelje na psihoanalitičkoj teoriji. [10]

Nadrealisti nisu priznavali ništa što ima karakter racionalizma, već su tražili čistu spontanost te nastojali izraziti, literarno ili u slikarskom smislu čovjekove reakcije nad kojima ne postoji mogućnost kontrole i na koje se ne može utjecati u bilo kojem smislu. [9]

2.1. Nadrealizam u slikarstvu

Nadrealizam teži spontanom bilježenju podsvjesnih doživljaja. Iako se u početku zamišljao kao filozofski i umjetnički pokret, nadrealizam broji mnoge likovne umjetnike i slikare. Tehnike u slikarstvu nadrealizma vrlo su precizne, a slikari se sve više fokusiraju na dimenzije uma, nestvarnosti i sna nego na dimenziju stvarnosti. Slike su izobličene, neuobičajene pokušavajući dočarati autorovo stanje misli, razmišljanja i prikazati sve što se krije u ljudskoj podsvijesti, posebno osjećaje kao što su strah, bijes i mržnja. Nadrealistički karakter slike određuju teme snova, apokaliptičnih prizora, halucinacija, fantazija. Umjetnici većinom kod stvaranja slika, na platno stavljaju likove koji su jedan drugome strani te tako traže nadahnuće u nestvarnome, baš kao što su prije toga činili umjetnici dadizma i metafizičari.

Prve izložbe nadrealističkog slikarstva održane su 1925. i 1926. godine u Parizu, a radovi umjetnika ovog pokreta međusobno se razlikuju tematski i estetski. Prisutna je i raznolikost tehnika u stvaranjima likovnih djela. [8]

Aleksander Bassin, slovenski likovni kritičar definira pojam nadrealizma u slikarstvu kao čisti psihički automatizam pomoću kojeg je moguće definitivno izraziti bilo usmeno, pismeno, bilo na koji god drugi način, funkcioniranje procesa mišljenja. Misaoni diktat bez ikakve kontrole razbora. Neposredno ishodište pokreta osigurao je dadizam, svojim najekstremnijim apsurdom, to jest negacijom likovne umjetnosti uopće. U likovnom izražavanju vrlo važnu ulogu ima „*momenat*“, koji nastaje kao plod oslobođenog umjetničkog nadahnuća. U slikarstvu nadrealizma nije prisutna logika, situacije su nepredvidive, spajaju se različita vremenska i prostori. Djela prikazuju ljude koji se nikad ne susreću, predmete i prostore koji nikad ne dolaze u kontakte, događaje iz posve različitih područja našeg doživljavanja, ista realnost vidljiva drugačijim očima. [1; str. 59, 60]

2.2. Nadrealističko slikarstvo u Hrvatskoj

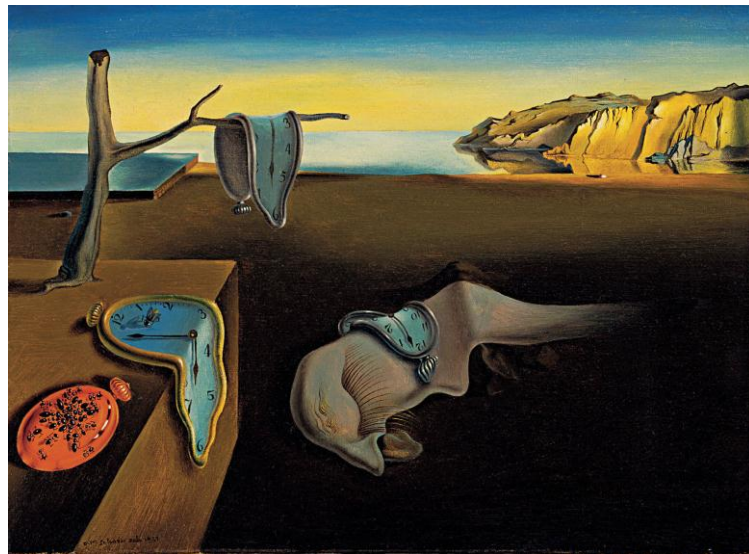
„Nadrealizam u Hrvatskoj“ i „Hrvatski nadrealizam“ dva su različita pojma. Nadrealizam u Hrvatskoj bavi se pitanjem fenomena prodora i širenja formirane misli iz jedne u drugu sredinu, a tema „Hrvatski nadrealizam ne ide za tim da opovrgne individualno psihološke pretpostavke nadrealističkog djela.

Igor Zidić naglašava kako ne postoji hrvatska nadrealistička škola, te ono što je zajedničko nije zajedničko u nadrealizmu nego izvan njega. Sva naša hrvatska tradicija bila je protivnik nadrealizmu pa se tako pokret u Hrvatskoj razvio dosta kasno, kada su već sve nadrealističke metode i cijeli razvoj pokreta bili dobro poznati u Francuskoj. Nadrealizam je bezvrijedan i nije od velikog značaja ako nije uključen u tradiciju i nije prihvaćen kao pokret u Hrvatskoj. Kako je dobivao na vremenu, naš nadrealizam bio je sve „*nadrealističniji*“, pretežno u zastarjelom značenju. [19]

Drugi početak nadrealizma u Hrvatskoj bio je 1953. godine, kako piše Zidić, ali se tada nadrealizam ne uključuje u tradiciju nego se tradicija uključuje u nadrealizam. Razlika između tradicija i nadrealizma ne isključuje i razlikovanje samih tradicija. Smatra se kako je sva naša tradicija realistička i pozitivistička. Nadrealizam preuzima jednu od dvije osnovne zadaće, a to je da afirmira drugu stranu ljudskog bića i da afirmira totalno biće, jedno ne isključuje drugo. Totalno biće je jedini cilj slikarstva, a radikalizacija komponente onostranog najčešće ima, u odnosu na nadrealizam, psihološko značenje. Nadrealistička onostrana jednostranost idealno se iskazuje „*grafičkim automatizmom*“. To znači da se nadrealističko totalno biće srazom realno-irealnog sa dvostrukim značenjem u nekom predočenom znaku koje je stvarna slika stvarnog, onakav kakav realno i jest, takav se još i mora pričiniti. Nadrealistička djela uglavnom daju dojam snova i nestvarnoga, objašnjava Zidić u svom djelu o hrvatskom nadrealističkom slikarstvu. [2; str. 18, 19]

2.3. Nadrealistički slikari

Najpoznatiji slikar u nadrealizmu, ujedno i predstavnik ovog pokreta bio je španjolski umjetnik Salvador Dalí (Salvador Domingo Felipe Jacinto Dalí Domènech). Svojim tehnikama crtanja i slikanja, Dalí pokušava doprijeti što je više moguće u ljudsku podsvijest te nastoji što točnije i stvarnije prikazati „kombinacije iz snova“. Njegove slike bile su jednom riječju „bizarne“ po čemu je i ostao zapamćen. Neka njegova najpoznatija djela bila su: „Postojanost pamćenja (1931.); Slonovi (1948.); Plamteća žirafa (1937.); Iskušenje svetog Antuna (1946.); Lov na tune (1967.). [8]

Slika 1 „Salvador Dalí, Postojanost pamćenja, 1931.; ulje na platnu“

Slika 2 "Salvador Dalí, Iskušenje svetog Antuna, 1948.; ulje na platnu"

U svjetskom slikarstvu nadrealističkog smjera osim Salvadora Dali-a najviše se ističu i André Masson, Max Ernst, Paul Klee, Joan Miró, Yves Tanguy, René Magritte, Paul Delvaux, Francis Picabia, Marcel Duchamp.

Među nadrealistima u hrvatskome slikarstvu u prvim redovima valja spomenuti Miljenka Stančića, varaždinskog slikara i grafičara koji se smatra začetnikom i predstavnikom nadrealističkog slikarstva u Hrvatskoj.

Osim njega, nadrealistička shvaćanja zastupali su i Krsto Hegedušić, Antun Motika, Biserka Baretić, Vinko Bačević, Hinko Gudac, Zora Matić, Ivan Generalić, Ivan Večenaj, Ivan Rabuzin, Ivan Lovrenčić, Franjo Dolenc, Antun Babić, Ladislav Šošterić... [8]

3. Miljenko Stančić

Miljenko Stančić bio je hrvatski slikar i grafičar. Začetnik je Hrvatskog nadrealizma u slikarstvu te ujedno i autor brojnih remek djela koja su bila izložena u poznatim hrvatskim, ali i svjetskim galerijama. Diplomirao je slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1949. godine. Još i danas smatra se jednim od najvećih umjetnika u hrvatskome slikarstvu i umjetnosti. Jedan od najvećih slikara na području Hrvatske koji je pronašao vlastiti figurativni stil. [14]

3.1. Biografija

Varaždinski umjetnik Miljenko Stančić rođen je 1. ožujka 1926. godine. Drugi je sin Valentu Stančiću i njegovoj supruzi Mariji. Njegovi preci već stoljećima žive u Varaždinskom kraju.

U nedovršenoj autobiografiji, koju je napisao u travnju 1977. godine prisjeća se svoga djetinjstva i siromaštva. 1929. godine dobio je sestru Milenu, treće dijete u obitelji.

1933. polazi u prvi razred pučke škole gdje već tada pokazuje ljubav prema crtanju i slikanju, a 1935. bila je godina njegove neslužbene promocije. Nakon završene pučke škole upisuje realnu gimnaziju u rodnom gradu Varaždinu i tada počinje slikati prve varaždinske pejzaže.

U ožujku 1945. tijekom rata razoren mu je obiteljski dom, a s njime i sve knjige, crteži, albumi koje je Miljenko Stančić čuvao i posvećivao veliku pažnju. Iako mobiliziran, iskrao se iz komande na zagrebačkom trgu do Varaždina kako bi položio maturu, a zatim i prijemni ispit na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Tamo započinje studij slikarstva 1945. godine. Njegovi profesori već su tada bili svjesni njegovog nevjerojatnog talenta, a profesor Jerolim Miše ga opisuje: „Pratim ga od Akademije i ostao mi je duboko u sjećanju. Već na prvim tečajevima na Akademiji nije se gledalo na njega kao na početnika. Najteže zadatke rješavao je s lakoćom, temeljito, kredom i ugljenom služio se kao svojim prirodnim govorom i ruka je poput seizmografa reagirala temperamentno i određeno...“

Njegova djela prvi put su izložena 1948. godine na *III. godišnjoj izložbi slikara i kipara Hrvatskog Zagorja i Međimurja*.

1949. godine je diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Svoje školovanje nastavlja postdiplomskim studijem grafike u specijalnoj školi profesora Tomislava Krizmana.

1951. oženio se s kolegicom s Akademije, Melitom Abramović koja je završila studij slikarstva (1945.-1949.). Već 1952. Godine rodio mu se sin Ivan.

Njegov značajni korak u slikarstvu i umjetnosti bila je prva izložba u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, gdje izlaže radove zajedno s Josipom Vanštom, 1952. godine. Miljenka Stančića spomenuo je i Ljubo Babić u tadašnjem vjesniku što je bilo od velikog značaja za Varaždinskog umjetnika, kritički osvrt je glasio: „ *Stančić gradi svoje likove jedinstvenim elementima dok se posebno izživljava u tonskim rješenjima. Stančić je snažan, glasan, bogat i određen. Stančićevi prikazi po tematici anegdotskog sadržaja ne pripovijedaju uokolo predmeta opisujući ih, već nastoje da elementima jednog predmeta ostvare skladnost i likovnu cjelinu.*“

Sredinom pedesetih godina, osim slikanjem, Stančić se bavi i ilustriranjem te se time proslavio po zagrebačkim revijama i časopisima. Tako Stančić postaje sve poznatiji umjetnik u Hrvatskoj.

Tu počinju njegove sve značajnije izložbe. 1954. u Beogradu, a godinu kasnije ponovno u Zagrebu u Muzeju za umjetnost i obrt. Tamo je izlagao sa grupom „Petorice“ koju je sam utemeljio. Ta izložba bila je od velikog značaja, nakon nje moglo se govoriti o njemu kao o jasno formiranoj slikarskoj ličnosti. Sve se više piše o njemu te se gotovo svakodnevno u novinama objavljuju i objašnjavaju njegova djela. U travnju i svibnju godine 1955. godine boravi u Francuskoj.

Svoj poznati ciklus „*Stare Varaždinske dopisnice*“ u tehnikama crteža, objavio je i izložio u Galeriji suvremene umjetnosti, u Zagrebu, 1956. godine.

1959. godine bio je nagrađen za svoje umjetničko djelo, sliku „*Djevojka i skitnica*“. Osim slikarstva, Stančić se počeo baviti i scenografijom a to je pokazao prvi put na premijeri Krležine drame „*U agoniji*“ u svibnju iste godine.

Među brojnim izložbama valja spomenuti njegovu samostalnu izložbu na otoku Saint-Louis, u Francuskoj (Galerie Lambert) 1959. godine. Već sljedeće godine proslavio se sa litografijom u boji kada mu je objavljena mapa od osam litografija, od izdavačkog poduzeća „*Naprijed*“: Iste godine imao je uspjeha i u području filmske umjetnosti. Zagrebačka televizija snimila je film o njemu, a također su tiskani i eseji o njegovom slikarskom umijeću.

1961. godine bio je izabran za docenta na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, a uskoro nakon toga imao je izložbu u Studentskom centru u Zagrebu koja broji do 20 000 posjetilaca koji

su pokazali zanimanje za Stančićeve slike. Nakon toga ponovno je posjetio Francusku gdje odlazi na dugo očekivanu izložbu Georges de La Toura. Njegova slika „Novorođenče“ općinila je Stančića te bi mogla biti i njegov motiv.

1963. godinu obilježio je film koji snima Zagrebačka televizija, „Likovi djece na slikama Miljenka Stančića“. Sljedeće godine objavljena je knjiga reprodukcija s predgovorom Miroslava Krleže u slikarevoj nakladi. U knjizi se otkrivaju neki od izvora Stančićeva slikarstva. Na II. trijenalu likovnih umjetnosti u Beogradu, Stančić dobiva nagradu za slikarstvo.

1966. započinje ciklus „Dječaka“, motivi usnulog dječaka, koji zapravo predstavlja njegovog mrtvog brata, česti su na novim djelima koja nastaju. Ovo je godina velike plodnosti i visoke razine slikareva umijeća gdje nastaju brojne nove slike i investicije.

1975. godine priprema velike izložbe u rodnom Varaždinu i Zagrebu. One pokazuju da kreativan kontinuitet njegova slikarstva nije sporan. U listopadu 1976. ima posljednji javni nastup, samostalnu izložbu u Salonu Muzeja suvremene umjetnosti u Beogradu.

Umire 1977. godine, 13. svibnja, u petak, u klinici bolnice Rebro. Sahranjen je u obiteljskoj grobnici, na varaždinskom groblju, 16. svibnja. [5]

3.2. Slikarstvo Miljenka Stančića

Slikarstvo Miljenka Stančića ušlo je u povijest hrvatske umjetnosti i slikarstva. Smatran je pobornikom individualizma, intimizma, a njegove radove kritičari su često svrstavali uz magični realizam i metafizičko, fantastično slikarstvo. Veći dio kritike smatra ga začetnikom nadrealističkog slikarstva u Hrvatskoj.

Njegovo slikarsko stvaralaštvo teško je odrediti kronološki iako to mnogi pokušavaju. Veliko oduševljenje njegovim stvaralaštvom pokazuju brojni umjetnici i kritičari. Neki od njih smatraju kako se Stančićeva djela lako prepoznaju po paleti boja koju je koristio. Zeleni okvir s malo plave prepoznatljiv je fragmenat njegovih radova. [11]

„Stančić gradi svoje likove jedinstvenim elementima dok se posebno izživljava u tonskim rješenjima. Stančić je snažan, glasan, bogat i određen. Stančićevi prikazi po tematici anegdotskog sadržaja ne pripovijedaju uokolo predmeta opisujući ih, već nastoje da elementima jednog predmeta ostvare skladnost i likovnu cjelinu.“ [12]

Stančić je smatrao kako prije svake slike postoji tama, a sama slika koja nastaje je vlastita svjetlost gdje se odražava ljepša stvarnost. Atmosfera na slikama je uglavnom tamna, dominira mrak i tamne boje, a većina djela mu ima tek nekoliko tonova. U svibnju 1957. godine je zapisao *„Prije svake slike postoji tama“*. Stančić se prilikom slikanja ne bori s bjelinom platna, već sa mrakom Thanatosa, jedno njegovo poznatije djelo koje to opravdava je *„Mrtvo dijete“* koje predstavlja njegovog mrtvog brata.

U djelima Miljenka Stančića, čak i u onim najprozaičnijim, postoji određena, nepročitana ili neodgonetnuta doza viška sadržaja ili značenja. Najčešće su to kulturalne asocijacije, ponegdje prozirni, ponegdje zastrti *„citati“* mitoloških i legendarnih obrazaca, ikonografskih klišeja, literarnih stereotipa, povijesnih zgoda i ostalih likova. Sva djela imaju simboličko značenje. O toj se simboličkoj funkciji predmeta na njegovim slikama višekratno pisalo i oko nje sporilo.

[5; str. 5, 52]

Njegova najranija djela *„Portret prijatelja“*, *„Pejzaž“* i *„Mrtva priroda“* naslikao je još u Realnoj gimnaziji koju je polazio u rodnom gradu Varaždinu, a prvu samostalnu izložbu održao je 1973. godine u pučkoj školi.

Stančić je mukotrpnim radom dokazivao svoju umjetnost, boreći se za priznavanje individualnog u vrijeme kada su poslijeratne teme zaokupljale neke druge slikare i umjetnike. Tako se Stančić izdvajao u gomili i udaljio svojom individualnošću od apstraktnih stremljenja koja su tada bila aktualna u europskom slikarstvu. Stančić tada ostaje vjeran nadrealističkoj metodi slikanja, iako je on sam svoje slikarstvo okarakterizirao kao blisko simbolizmu, ali vlastitim objašnjenjima nekih djela dokazuje kako je on ipak slikar nadrealizma. To se posebno primjećuje na njegovoj slici „Ljubavnici“ :

„Ljubavnici su bili na ovom bijelom ležaju, zagrljeni, ali ih više nema, u zidu su tragovi njihovog odlaska, perforacija nastala njihovim prolaskom kroz stijenu. Tako prolaze sve ljubavi. Ovaj ležaj sada nalikuje na stol, a čahure njihovih tijela na ostavljene mrtve plodove. Tek tu i tamo vidi se malo zelenila koje je nekad kolalo njihovim tkivom. Tako vidimo ukočena Stančićeva lica tamo s druge strane života. Samo svjetlo ih neprimjetno pokreće a njihovu plošnost neznatno oživljuje.“

Uz svoje slikarstvo, Stančić se bavi počinje baviti i ilustracijama sredinom pedesetih godina koje su često objavljivane po zagrebačkim dnevnim časopisima i revijama, ali malo ilustracija je sačuvano kao originali.

Uz naslikana djela ostala je vezana interpretacija samog slikara:

„U tom se slikarstvu javlja život kao tajna, poetska tajna koja se ne nameće patetikom romantičara, niti strašću ekspresionista već smirenom lirikom čovjeka na kraju puta. Problem se više ne postavlja u grču elementarne strasti, kao ni u sablasnom trajanju objekata i njihovih sjena. Vrijeme je zaustavljeno, gledano odozgo (prošlost i sadašnjost a i budućnost, možda? Tko zna?). Stapaju se u jedinstvenu prisutnost. Prostor je ispražnjen od svega trenutnog, da bi bio ostvaren u drugom nadvremenskom smislu. Tu se javlja čovjekova egzistencija i stvari kao osnova i cjelovita pojava i problem. Kad je sa svakodnevnih stvari skinut plašt svakodnevnosti, san i java postaju jednako realni i sve pojave dobivaju jednaku važnost. Igra psića (Poklade siromaha) ili cvijet u ruci djevojke, perzistencija starih plakata, ili fluid nekog rastanka (Vojnički rastanak). Zatim problemi nastaju, a šutnja raste. Sve postaje tek sjetna ljepota čistog bivstvovanja i odupiranja vremenu...‘

Iz ovakvih razmišljanja rasla je Stančićeva umjetnost, obilazila je svjetske gradove i uvijek nailazila na pozitivne kritike pa je stoga i danas puno Stančićevih djela izvan Republike Hrvatske. [12]

Njegovo slikarstvo ima u sebi nešto neotkriveno, nešto novo u njegovu umjetničkom doživljaju i izrazu. Njegovo slikarstvo smatra se najboljim hrvatskim slikarstvom u drugoj polovici 20. stoljeća, u smislu snovitog i proživljenog, u smislu da sanja budan. Stančić je izgradio vlastiti stil slikanja i vlastiti način izražavanja po kojemu je prepoznatljiv, jedno je od najvećih imena u hrvatskoj povijesti umjetnosti. Njegovo slikarstvo može se protumačiti i kao „*tužno*“. Prikazuje prošlost, djetinjstvo, sve što je nekad bilo, a sada je prošlo i više se neće vratiti, ostat će samo u sjećanjima, dogodilo se i više ne postoji. Takve slike bude i jednu vrstu nemira, osjećaj da smo krhki i prolazni. Čas smo tu, čas nas više nema.

Tonovi na slikama većinom su prigušeni, tamni te se tako stvaraju prizori i scene kao da su prekriveni prozirnim koprenom, to daje osjećaj prividnosti, osjećaj sna, nestvarnosti. Daju osjećaj „*prošlosti*“. Odlika Stančićeve umjetnosti su odnosi između ploha, kontrasti u tonu boje koji se ustrojavaju na slikama. Strogo geometrijski komponirane plohe odnosni njihov odnos na platnu omogućene su sintetiziranjem slikanih formi.

Svoje slikarstvo Stančić sam karakterizira kao blisko simbolizmu. Njegova težnja nadrealizmu najviše dolazi do izražaja u slikama iz 1945. (*Svadba; Djevojka cvijet*) gdje svoje likove, odnosno ljudske figure pretvara u metamorfoze, muškarac – magarac, žena – gljiva, samo su neki od njegovih djela koja imaju simbolički prikaz stvarnosti. [13]

3.3. Motivi slika

Motivi slika Miljenka Stančića različiti su kroz razdoblja njegova slikarstva. Od doživljaja iz djetinjstva do Varaždinskih pejzaža za koje bismo mogli reći da su možda i stalni motiv njegovih djela. Njegovo slikarstvo podijeljeno je u cikluse, a djela su nastajala uglavnom po sjećanju bez modela i studija.

Nadahnuće za gotovo sva svoja djela, Miljenko Stančić nalazio je upravo u rodnom Varaždinu, gdje su nastajala nadrealistička ostvarenja. Najvažniji, autobiografski, slikarski zapisi povezani su velikim djelom s djetinjstvom i mladošću provedenom u Varaždinu. Slikar je jednom rekao: „*Slike se ne dovršavaju, one se boluju*“, svojim vizijama, Stančić je bio zaražen gotovo cijeli svoj život i za njih je pao kao žrtva pod teretom svoje snažne individualnosti. [4]

Grad Varaždin model je umjetnog ili alternativnog svijeta, nacrt koji kazuje kakva bi bila priroda da je čovjek Bog. Stančić na grad gleda kao na supstitut prirode, jer je grad ručnim radom stvorena priroda, a rodni grad je simbol majke. Kako je spomenuto da Stančić svoje slike ne slika po modelima, kada gleda nego po pamćenju, isto je i sa Varaždinom. Sve mu je poznato, znano, ne može razdvojiti zapažanje od sjećanja, ne mora gledati da bi vidio. Tajna njegova slikanja je upravo u tome: „...*bez modela sintetičnog i upravo suprotnog akademskog, minhenskog postupku.*“

Bit Stančićevih ekstemporacija je sintetiziranje događaja u vremenu kao forme u prostoru. Tu se javlja simbol letača ili lebdenja (djela: *Izlet u Sloveniju, Telegram, Peroni, Nad starim gradom...*). Grad čvrsto stoji, a prolaznik brzo nestaje isto kao što letač brzo pada i uskoro će se prizemljiti, a utvrde grada neće uzletjeti nego će čvrsto ostati na mjestu na kojem se nalaze.

[5; str. 97, 106]

Stančić, kao nadahnuti slikar noći nije ideolog klase nego prorok „*Svršetka*“. Najbanalniji, a ujedno i najfantastičniji motiv slika u rukama simbolističkog redatelja je „Maska“. Ona pripada već klasičnom europskom pojmovniku mitologizirane propasti. Većinom su slike nijeme i mirne što predstavlja okvir smrti, sve je hladno i mrtvo, tišina obavija najljepše prizore.

„*Odasvud naviru mrtvi dječaci, sakati ljubavnici, uginule ptice; gledamo groblja i mrtvačnice, niz stare i puste ulice, u zapuštena pročelja i trošne dućane. Pred nama raste bešumni delirij raspadanja; trunu plakati na kiši, gnjije lišće na humcima, padaju dronjci s bedara i meso s kostiju.*“

Motiv djeteta prisutan je u većini slika Miljenka Stančića. Sredinom šezdesetih godina taj motiv sve više i više zaokuplja slikara te tako nastaje oko tridesetak slika s motivom djeteta. Doživljaj iz djetinjstva, odnosno smrt brata, postao je opsesija za remek djela. Tema mrtvog brata bila je razjašnjena kao autobiografski sadržaj, nastale su slike „*Mrtvačnica*“, „*Mrtvi brat*“, „*Mrtvo dijete*“. Stančić svog mrtvog brata zapravo nije ni poznao, ali se s njim poistovjećivao u svojim djelima, stvarajući u licu djeteta autoportrete. Slikar smrt doživljava kao nešto posve obično, prirodno, svakidašnje, kao dio života. [5; str.22]

Dijete, kao donosilac novog spasenja jedan je od najdrevnijih doživljaja čovječanstva. Stančić je sam dao izjavu: kada želi prodrijeti duboko u sebe, onda se vraća u ambijente djetinjstva, dubina predstavlja neku nadu, a površina kaos. Dijete je simbol nedužnosti, nevinosti, iskrenosti, a s druge strane živa je slika grijeha, iver zabranjenog stabla, djelo zmije i neposluha. „*Djetinje*“ je spontano, a spontano je nagonsko, nagonsko je sablažnjivo, sablažnjivo je grešno i na kraju grešno je kažnjivo. Kada se dijete ne pridržava pravila ili se ne želi pokoriti za nešto gdje nije dobro postupio, njemu su „*istezali uši*“ ili u školskom primjeru poslali ga u „*magareću klupu*“ gdje je jasno vidljivo da kazna smjera na životinju u djetetu, na magarca koji je zapravo simbol Đavla. [5; str.155.,159.]

U djelima je prisutan i motiv životinja, točnije motiv magarca i psa, u poročnim prizorima. Oni su samo maske „*Đavla*“ kako to tumači Zidić. Vrag je gospodar donjeg svijeta, a svadba je, u ikonografiji mita, u svečano ruho odjevena smrt. Ponovno se javlja motiv smrti.

Magarac predstavlja kažnjenog čovjeka, odnosno grešnika. Sva tumačenja likovna „*sna*“ poistovjećuje životinje sa ljudima. Nagonsko je izjednačeno sa životinjskim, a životinjsko s grešnim, pa je tako pohota na magarcu zapravo u nadležstvu Sotone. Kod Stančićeva slikarstva životinje su maske Đavla, a javljaju se kao simboli tamne strane bića, kao sjene nagonskog i nesvjesnog što je jedno od obilježja nadrealizma. Motiv magarca je simbol kralja protusvijeta. To je zapravo klasika europske umjetnosti (književnosti u prvom redu), apsurdne situacije i nemogući prizori stvaraju sliku preokrenute stvarnosti.

Isto kako je i sa ljudima, tako su klasno-hijerarhijska društva prošlosti i životinje podijelile na više i niže, čiste i nečiste, svete i profane. Životinja se može tumačiti kao „*skladište ljudskih poroka*“. Moral apliciran na prirodu stvara čudovišta pohote. Motiv magarca se razvijao i s vremenom pretvorio u pravi literarni lik koji je dugo korišten i svugdje razumljiv. Već ga je

Biblija svrstala među nečiste stvorove, pa je tako na vrijednosnoj ljestvici životinjskih simbola ostao na dnu. Kod Stančićeva djela „*Svadba*“ (1954.) prikazano je vjenčanje magarca-mladoženje s nevjestom-gljivom, u nekoj Varaždinskoj kući. Ta slika predstavlja simbolsko preimenovanje objektivnog svijeta i njegovih sadržaja. U prozorskom staklu je pejzaž Varaždina pa Stančić želi indirektno pokazati kako se svadba zapravo odvija u njegovoj kući, kao svakidašnji prizor. „*Rogati magarac*“ na slici simbol je agresivnog muškarca kako to tumači sam slikar. Ako je agresivnost sinonim požude, a magarac maska muškarca – u rokove se skutrio Vrag. [5; str. 124.,126.,128.,138.]

4. Umjetnički ciklusi Miljenka Stančića

Slikarstvo Miljenka Stančića možemo pratiti kroz par umjetničkih ciklusa u kojima je stvarao svoja djela. Ciklus stare Varaždinske dopisnice, erotski ciklus, ciklus interijera i eksterijera, nadrealistički ciklus su podjele slikarstva. Zadnji ciklus je erotski ciklus iako postoje kritike i komentari kako je posljednji ciklus nadrealistički. Ne postoji neka jaka granica između ta dva ciklusa slikarstva Miljenka Stančića pa je teško klasificirati cikluse.

U Stančićevim djelima svakako je prisutna nadrealistička estetika, ali se njegovo slikarstvo samo uvjetno može nazvati „nadrealističkim“ jer slikar nije imao djela samo u okviru nadrealizma. Točna i jasna klasifikacija Stančićeva slikarstva ustvari i ne postoji. [6]

4.1. Varaždinske vedute i pejzaži

Miljenko Stančić ponajprije je slikar od nacionalnog značaja, slikar svoga grada Varaždina. Motivi njegovih veduta prepoznatljivi su u predmetnosti, a njegovi interijeri odišu prepoznatljivom varaždinskom atmosferom. Sadržaji slika temelje se na metaforama izvorne sredine Stančićeva djetinjstva i mladosti provedene u Varaždinu. Na slikama je prepoznatljiva barokna atmosfera. „*Stančić je pjesnik svoga grada*“. Glavni motiv na slikama ovog ciklusa većinom je arhitektura slikareva rodnog grada Varaždina.

Slika 3: "Trg s crkvom", 1957.

„Arhitektura moga rodnog grada Varaždina, pocrnjeli primitivni barok, stijene koje u svojoj rahloj masi čuvaju neka bića, onda stare sobe na periferiji s jeftinim stvarima, koje tonu u prašinu, i štampane slike na zidovima, požutjele slike, sličice na kalendarima i dopisnim kartama. Dobre stare limene kutije i ruke na njima – i lica...“ [5]

Slika 4: "Stari grad", 1961.

Praznina gradskih trgova i ulica s tek pokojim šetačem zaustavljenim u fokusu na slikama daje dojam listanja starih varaždinskih albuma snimljenih u atelierima Lypoldta, Mosingera ili Kulčara. Fasada sv. Florijana obasjana suncem, pročelje pavlinske crkve, korzo s Gradskom vijećnicom i sjene bočnih kuća, ljudske figure zaustavljene u prostoru i trenutku, Kolodvorska ulica, zaustavljena je u pjesnikovu sjećanju kao ulica na kraju grada kojom je svakodnevno prolazio na putu u školu i slika osamljenog dječaka – samog slikara. Motiv Varaždinskog starog grada i njegovih bedema fascinira dječaka u Stančiću i označava konstantu, a čovjek u liku dječaka koji lebdi nad tlocrtom gradskih bedema ili krovovima Varaždina označava ljudsku prolaznost. Slikar je intimno i duboko ostao vezan s rodnim gradom Varaždinom. [3; str 7.]

Slika 5: "Varaždin", 1963.

Cijeli ciklus „Stare varaždinske dopisnice“ u tehnici crteža Stančić je izlagao u Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti 1956. godine, gdje je i navijestio temelj iz kojeg je crpio svoju umjetnost, u pejzažu.

Varaždin Miljenka Stančića ipak je prije svega njegov Varaždin. Motiv grada samo je simbol sadržaja i energija duhovne mobilnosti koja je u slikaru.

„Kad god, naprotiv, 'specifični ambijent' (zavičaja) nadjačava individualnu imaginaciju – simbol uzalud nastoji da bude značenje pa, bez ikakve rezerve, takvu produkciju 'specifičnog ambijenta' navodimo kao primjer ponavljanja jednog općeg znaka na uštrb specifičnih“

„...redaju se prizori obični u običnoj, svakodnevnoj surovosti i fantastični od nenasnosne blizine grimase. Izostala je nadrealistička kombinatorika i korakom kojim izlazi iz kruga tradicionalnog nadrealizma ulazi Stančić u krug tzv. nove figuracije koja svoj život zahvaljuje obnovi savjesti. To više nije nadrealizam, ali je više od nadrealizma.“ [2, 19]

Slika 6: "Varaždinski trg", 1961.

Varaždinski krajolici od samog početka nastajanja do posljednjih slika su zapravo vedute bez ljudi, iako slikar zna da će uskoro na njegove „utvrde“ navaliti prvi uljezi. Stančić sam tumači i opisuje svoja djela (Šime Vučetić, Kako Miljenko Stančić tumači neke svoje slike; v bilj.57.) o Varaždinskim vedutama i krajolicima. Time što nema ljudi na njegovim slikama on želi „očistiti grad od smeća“ u prenesenom značenju gdje se pojam „smeće“ odnosi na ljude, trgovce, šetače na koje gleda kao uljeze. [5; str 116.]

Slika 7: "Stari grad", 1960.

4.2. Interijeri

Drugi ciklus interijera nastao je paralelno s ciklusom pejzaža. S motivima interijera slikar se vraća u doba djetinjstva. Na samom početku 50.-ih godina počinju slikareva djela „Interieur“ (1951.) i „Sumračni interieur“ (1952.). Također nastaju i djela vrlo malog formata s motivima kuhinje, kolijevke, stola koja ukazuju na slikarevu povezanost s obiteljskim domom i čežnjom za prošlošću i djetinjstvom. Njegova tema „Mrtvo dijete“ često je prisutna u ovom ciklusu. Slike prikazuju praznu sobu sa mrtvim dječakom, njegovim bratom. [5]

Slika 8: "Interieur", 1951.

Stančićeva rana djela (Stol, 1951., Kuhinja, 1952., Gosti, 1952., Sumračni interieur. 1952., Večernji interieur, 1952., Sumorni interieur 1953.) pokazuju iskonsku potrebu za skloništem. Tim djelima slikar nastoji prikazati toplinu doma, jeku materinskog okrilja te dobrobit kuće koja je od krovišta do temelja, slika i prilika „Majke“. [5; str. 16]

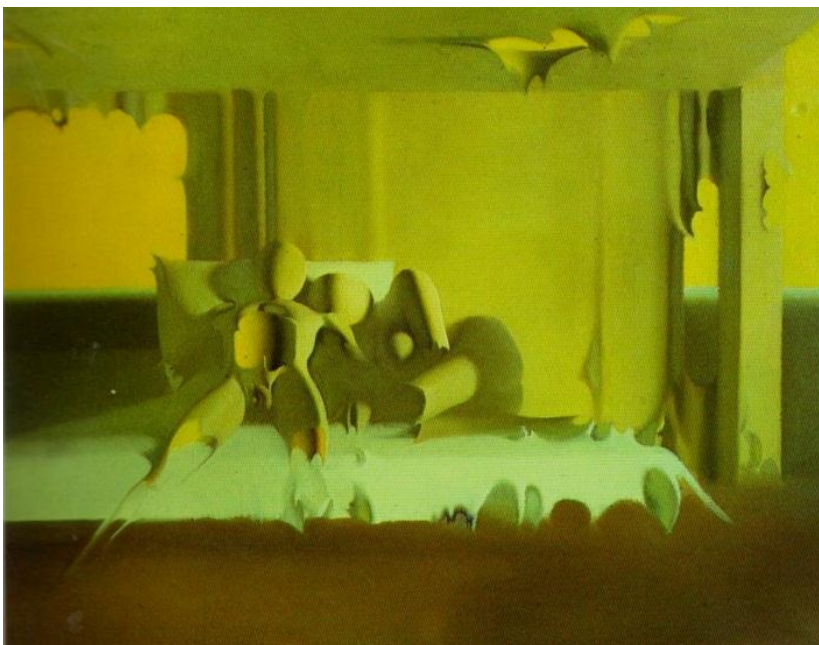

Slika 9: "Majka i dijete", 1968.

4.3. Erotski ciklus

Neki smatraju kako je ovaj ciklus posljednji ciklus slikarstva Miljenka Stančića, međutim, neke kritike ne misle tako nego se smatra kako postoji još jedan ciklus poslije ovoga, ciklus nadrealizma ili „nadrealistički ciklus“, zbog toga ne postoji točna i jasna klasifikacija ciklusa.

Ciklus erotskih fantazija naslikan je na svijetlim ili tamnim podlogama, a u tom dobu Stančić još jače poseže za jakom slikarskom gestom, ekspresivnom linijom i nadlogičkim sintezama naslikanih formi. Nastaju slike „Ženski akt“ (1973.), Anabaza „Historie d'O“ (1975.) „Rađanje“ (1976.). Zidić o tome piše kao o „oštrim predodžbama ograničenih konfiguracija, kolopletima muško- ženskih tijela, nerazmrsivih, što se šire bijelim podlogama, ne više na konkretnoj pozornici Varaždina, ovog ili onog dvorišta, trga ili ulice, nego u bestežinskom kozmičkom okružju mašte.“ [3]

Slika 10: "Ljuštire ljubavnika", 1959.

„Stančića je ta, često lakoumna, kompenzatorna funkcionalnost njegovih slika, njihova vješto sročena erotska provokacija učinila proizvođačem erotskih surogata koji, neviđenom dopadljivošću, izigravaju, tu i tamo, darove iracionalnog, a jesu, zapravo, racionalna kombinatorika skrivenih i neskrivenih sadržaja određene, iste vrsti.“ [2; str. 28]

Slika 11: "Ljubavnici", 1962.

Stančić sam interpretira svoja djela erotskog ciklusa u smislu da se u tom slikarstvu javlja život kao poetska tajna, koja se ne nameće patetikom romantičara, niti strašću ekspresionista već smirenom lirikom čovjeka na kraju puta. Na slikama vrijeme je zaustavljeno i gledano odozgo. Prostor na djelima ispražnjen je od svega trenutnoga, da bi se ostvario u drugom nadvremenskom smislu. [13]

Slika 12: "Ljubavnici", 1961.

4.4. Nadrealistički ciklus

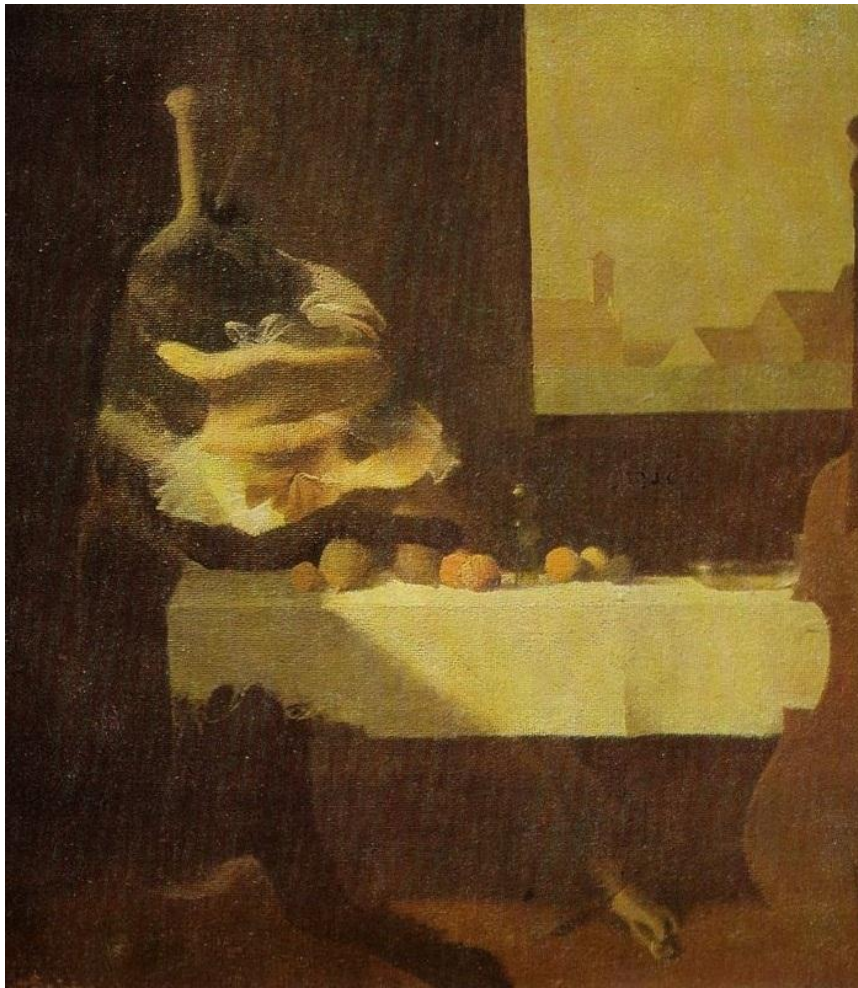
Ne postoji jasna granica između prethodnog, erotskog ciklusa i ovog ciklusa kojeg neke kritike smatraju posljednjim ciklusom slikarstva Miljenka Stančića. Slikarstvo i podjela ciklusa nije jasno naznačena ni klasificirana i nadrealističko slikarstvo Stančića je problematično i samo uvjetno se može nazvati „nadrealističkim“. Ne pripadaju sva njegova djela nadrealističkom smjeru. Kako Stančić dalje slika i razvija svoju umjetnost tako se sve više javlja estetika nadrealizma pa se on smatra začetnikom nadrealističkog slikarstva u Hrvatskoj.

Stančića u prvom redu možemo gledati kao realista, njegova djela imaju realistički stil jer sve polaze od doživljene stvarnosti, većina slika je naslikana po sjećanju, ali realno gledajući, ta stvarnost je jednom bila proživljena. Posredovanje određenih boja na slikama, prigušena svijetlost koja je česta i plošne sjene daju slikama dojam kao da se radi o „*snovima*“, o prizorima sjećanja, kao da je neki običan, svakodnevni motiv zaustavljen u sjećanju, zaleđen u vremenu pa djeluje kao vječnost. Stančić sam svoje slikarstvo opisuje kao vrstu magije. Smatra kako je sve magija, a njegova magija je realizam, realizam je magičan i magičnost njegove realistične izjave ne bi bila dostatna da joj povjerujemo bez ostatka. Obuzima ga povremena nostalgija za izgubljenim vremenom i mjestom djetinjstva i dječjeg neznanja.

Stančić govori za javnost: *„Sna ima u meni, san je moj, a granice mu se gube, ja živim u snu. Nadrealno, tako se zvalo nešto, negdje i jednom, a prije nego sam za riječ saznao, bio sam mlad gimnazijalac, kroz trepavice ponavljao krivulje fasada, varaždinskih fasada i oltara, čitao Velhagens Monatshefte iz 1903.-13. i crtao fantazmagorije, da – ako je to izjava pred vječnošću – crtao 'nadrealistički' – ne znajući za Salvadora, ne poznavajući srealističke metafore, simbole, hipnagogičke slike, ni Frojda. Zatim sam sreo mnogo, mnogo pametnih stvari na Akademiji, na putovanjima, upoznao najveće savršenstvo slikarstva Jana van der Meera – i onda se opet to sve nekud pomiješalo, udaljilo. Ja znam da se svi pomalo domišljamo. Da nam je teško breme avangardizma i jezici pomiješani kao u Babilonu. Ali negdje kroz sad i danas mi je jasno da me moja kemija veseli samo kad je organska, a organska je kad me veseli i onda čujem ono daleko zvono.. lavež u noći... - ima jedan znak samo za mene...“*

Iz intervjua zagrebačkom „Vjesniku“ 26.12.1965.

[3, 4]

Slika 13: "Svadba", 1954.

Slika 14: "Motorist", 1959.

5. Remek djela i izložbe

Prva Stančićeva djela bila su kupljena prije više od četrdeset godina. To su primjerice Sv. Florijan (1952.), Zeleni krajolik (1960.), Ljubavnici (1963.) i Interijer s figurama.

Vrijednost Stančićevih djela danas je vrlo visoka, a Gradskome muzeju u Varaždinu gotovo nedostupna. Prve slike bile su varaždinski pejzaži koje je slikao 1939. godine. Djela od 1940.-ih do 1950.-ih godina bila su pretežno pejzaži i motivi grada Varaždina, portreti, autoportreti te motivi mrtve prirode. Jedan od najčešćih motiva Stančićeva slikarstva bilo je dijete, odnosno dječak koji je predstavljao slikareva mrtvog brata. Interijeri, ljubavnici, pejzaži rodnog grada protežu se kao glavni motivi kroz cijelo Stančićevo slikarstvo. Svako djelo ima svoju poruku i simboličko značenje. Zapisano je oko 700 slika, a brojka bi mogla doseći i 1000 kako se pretpostavlja. [7]

Slika 15: "Sumračni interieur", 1952.

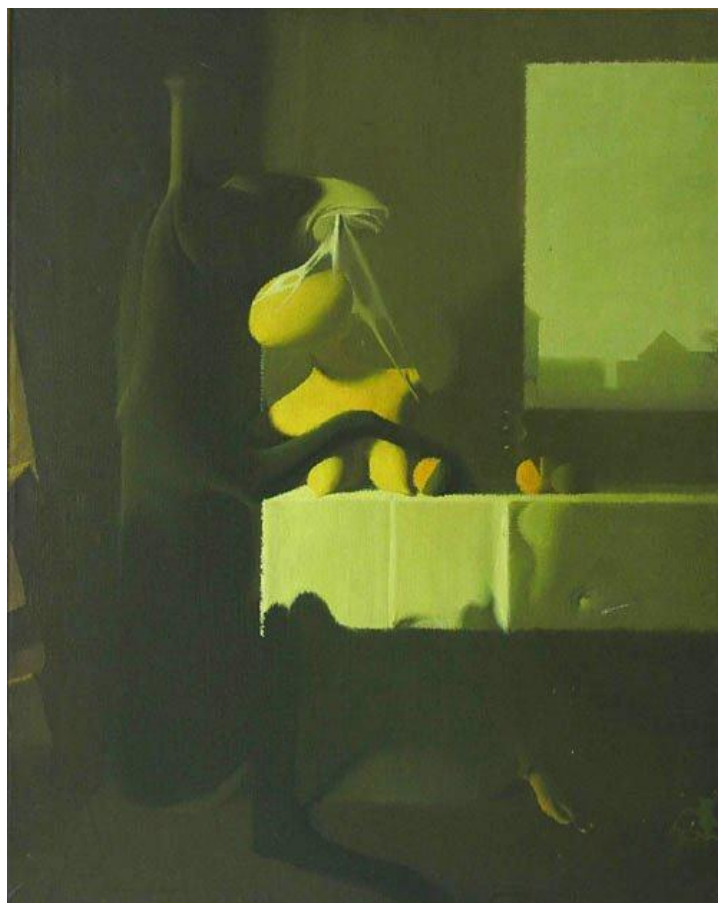
Slika 16: "Mrtvo dijete", 1955.

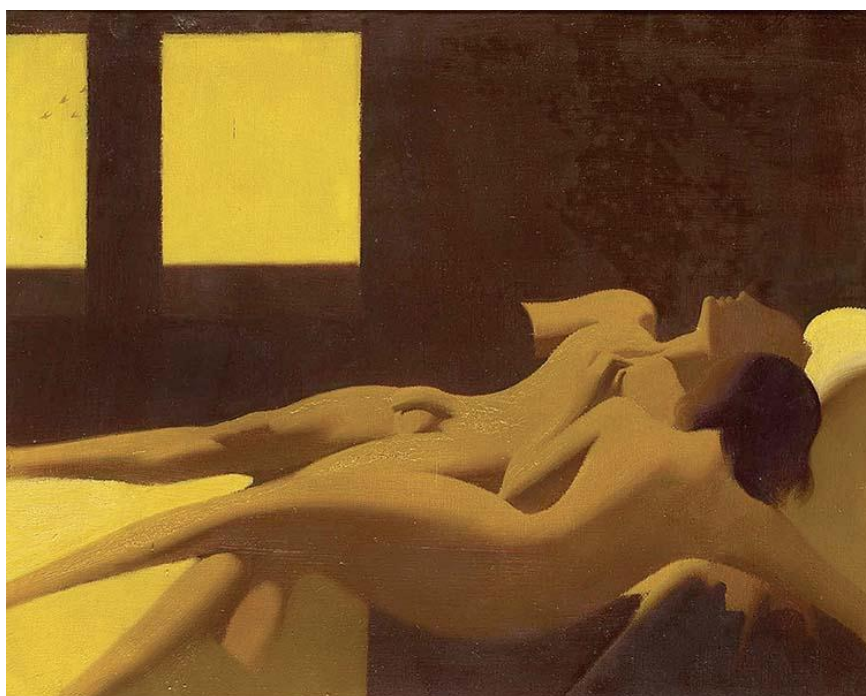
Slika 17: "Kartaši", 1956.

Slika 18: "Sv. Uršula", 1957.

Slika 19: "Svadba", 1959.

Slika 20: "Ljubavnici", 1960.

Slika 21: "Majka i dijete", 1967.

Slika 22: "Nad starim krovovima", 1970.

Miljenko Stančić je imao sveukupno oko četrdesetak samostalnih izložbi po cijelom svijetu, a odabran je za 250 skupnih izložba. Prva izložba na kojoj su izložena Stančićeva djela bila je 1948. godine u Varaždinu, u Pionirskom domu. Bila je to „III. izložba slikara i kipara Hrvatskoga Zagorja i Međimurja“. Dalje nastavlja izlagati djela u rodnom gradu Varaždinu. 1953. godine, njegova djela izložena su i izvan Hrvatske, u Beogradu. Kasnije izlaže po cijeloj Europi, pa čak i svijetu. [5]

6. Drugi o Stančiću / kritike

O Varaždinskom umjetniku Miljenku Stančiću postoje brojni spisi i citati koji opisuju njegov život, a ponajviše njegovo slikarstvo i važna djela još od početka njegovog djelovanja u umjetnosti pa sve do danas.

„Već u prvom tečaju Akademije nije se gledalo na njega kao na početnika. Najteže zadatke rješavao je s lakoćom i temeljito; kredom i ugljenom služio se kao svojim prirodnim govorom...“

(J.Miše, Bulletin JAZU, Zagreb, 8/1956)

„Svojim izražajnim sredstvima razapeo je neobičnu mrežu od nekih elemenata holandskog Baroka, pa sve do izvjesnih pojava novijeg slikarstva. Spominjala su se imena Vermeera, de la Toura, a pored ovih i ime Dalija. I uistinu Stančić je jednom rukom dodirivao tragove najplodnije tradicije, a drugom rukom zahvaćao u najekstremnije pojave novijeg datuma.“

(R. Putar, Čovjek i prostor, Zagreb, 15.VII. 1954)

„Čime Stančićeva slika osvaja na prvo pogled, to je ljepota rada. Ona je bez sumnje jedna od najčešće komponiranih slika u hrvatskom modernom slikarstvu: preglednost u analiziranju, sabranost u sistematiziranju likovnih elemenata. Takva, ona je u našem vremenu i našem prostoru likovni 'Anti barbaros'.“

(M. Peić, Varaždinske vijesti, Varaždin, 9. X. 1968)

„...s tom svojom tamnom paletom s kojom je jedino i mogao da izrazi svoje doživljaje, on se prikazao kao kompozicioni figuralni slikar i sjajan crtač kakvih kod nas ima malo.“

(K. Hegedušić, Naprijed, Zagreb, 12. XII. 1952)

„Tehnika mu je čista, bez nemarnosti. Čak i u zanosu slobodna rukopisa, kojim gdjekad stvarnost izobličiti, zasjeni, utopi u tmuši, stanovita nas stroga preciznost opominje da se umjetnik ne igra, da je za nj slikanje ozbiljan posao i da vlada sobom čak i kad je drzovit.“

(S. Rey, Le Phare, Bruxelles, 28. V. 1967)

„Slike M. Stančića, izložene u Galeriji Lambert, pobuđuju dojam prkošenja vremenu. Ali ta 'nesuvremenost' učinila mi se znakom stanovite originalnosti. Sličan je u Francuskoj slučaj velikog slikara Balthusa. Njegovo ime može ovdje poslužiti kao indikacija. Revija L'Oeil

nedavno je objavila jednu pored druge reprodukcije slikara Balthusa i Stančića. Nisu u pitanju utjecaji i svjetovi su dvojice slikara vrlo različiti, ali obojica se utječu jednoj likovno figurativnoj viziji, koja pobuđuje dojam tišine, polazeći od geomaterijskih traženja (tragom zlatnog reza, a ne mondrijanskog puritanizma): Piero della Francesca, Georges de La Tour, Seurat, Oscar Schlemmer pripadaju toj liniji unatoč njihovoj očiglednoj različitosti.“

(K. A. Jelenski, Književna tribina, Zagreb, 1. I. 1960)

„On slika građanske interijere mjesta iz kojeg je potekao i cijeli mu niz ostvarenja odiše lirskom nostalgijom za tim interijerima.“

(R. Putar, Krugovi, 7, Zagreb 1952)

„... on je prije i iznad svega slikar Varaždina (...) Staromodna, tugaljiva, da, više od toga plačljiva čežnja za zavičajnim zvoncima trajno je vrelo njegovih najsretnijih kampanilizama.“

(M. Krleža, Miljenko Stančić, Zagreb 1964)

Postoje i mnogi citati koji govore o njemu kao nadrealistu, odnosno začetniku nadrealističkog slikarstva u Hrvatskoj umjetnosti:

„... likovno i psihički logično izrastao [je] u nadrealističkog slikara, čiji su svi oblici i predmeti, pa i boja klasično strogi i ispravni i u kojima samo pripovest [o]metamorfozi žene u cvet ili list ili raspredanje usnule devojke u čarobnu i svilastu srebrno-sivu paučinu daje svemu tome edgarpoovsku draž i jezu.“

(Đ. Popović, Republika, Beograd, 8. VI. 1954)

„S vremenom je taj slikar sve više zaokretao prema klasičnom nadrealizmu, na čije je pozicije konačno i stigao ove godine. Ali bilo bi potpuno pogrešno shvatiti, da se Stančić inspirirao bilo kojim od danas već klasičnih nadrealističkih slikara (...) Stančićev nadrealizam ne znači repetiranje nikakvih historijskih lekcija.“

(J. Depolo, Vjesnik, Zagreb, 24. IX. 1959)

„Nadrealizam , s vidljivim freudističkim referencama, vanredno je izražen u Stančića tamnom paletom, pomalo flamanskom, s njezinim smeđilima i okerima. Profesor Akademije u

Zagrebu iznenađujućom sigurnošću donosi nešto novo i kapitalno u domeni slikarske transkripcije oniričnih situacija.“

(F. Mégret, Le Figaro littéraire, Paris, 22. XII. 1969)

„Izvor je njegovu nadrealizmu introspektivnog značaja, dakako opet s referencijama na pojave vanjskog svijeta, no kao introspekcija podvrgnut metodi, svijesti pa i kombinatorici, ali ni u kojem slučaju automatizmu.“

(J. Uskoković, Katalog izložbe M. Stančića, Zagreb 1970)

O stančiću se, osim kao o nadrealistu, govorilo i kao o negatoru modernizma, erotografu, elektiku, savsko-dravskom pasatistu, kičeru, snivaču, irealistu, metafizičaru:

„Stančićevo lirski primitivno slikarstvo predstavlja zapravo izazovnu negaciju svih modernizama.“

(M. Krleža, Miljenko Stančić, Zagreb 1964)

„Njegovi likovi, i onda kad se radi o intimnim scenama ljubavnih sastanaka, promatraju se hladno – par distance, fascinirani uzajamnom nepovjerljivošću.“

(M. Krleža, Miljenko Stančić, Zagreb 1964)

„...njegov (se) erotizam – zasnovan u sferi infantilne doživljajnosti, a i simbolski ostvaren i u likovima dječaka – temelji na primarnoj, oralnoj seksualnosti odnosno njezinu znakovnom uprizorenju. Taj je tip libidinozne osjetljivosti mladoga sisavca polje Stančićeve egzistencijalno-erotografske sinteze dviju gladi. Kao u nadrealističkim ceremonijama 'kanibalske gozbe' tako se i u ovog našeg 'lirskog' slikara fešta opstanka slavi u neposrednoj blizini smrti.“

(I. Zidić, Start, Zagreb, 29.VIII. 1973)

„Ima u njemu i starog slikarstva i ukusa iz druge četvrtine prošlog vijeka, i Račića, i Varaždina i Zagreba, a sve to zajedno, organski povezano, kao što jeste, čini jednu o najinteresantnijih pojava u mladoj generaciji našeg slikarstva.“

(A. Čelebonović, Borba, Zagreb, 6. VI. 1954)

„Stančićevo slikarstvo razvijalo se od samog početka kao neovisna i osebujna slikarska vizija u kojoj se na bizaran način prepliću stvarni i imaginarni događaji, tvoreći fantastičan svijet zbivanja na granici između sjećanja, sna i čistog priviđenja.“

(Ž. D[omljan]., Enciklopedija likovnih umjetnosti sv. 4, Zagreb 1966)

„Prije svega: ništa nije 'realistično' u tome svijetu. (...) sjene oblikuju svjetlo, kojemu je nemoguće utvrditi 'realni' izvor; boje ne opisuju direktno i ne karakteriziraju nikakvu realnu materiju iz svakidašnjice.“

(R. Putar, Čovjek i prostor, Zagreb, 15. VII. 1954)

„Ovaj put Stančića od ralnog opažaja do transponovanog doživljaja završava se u metafizičkom podneblju, u kome vešto artikulisana svetlost nagoveštava jedan statičan svet oslobožene fizičke težine...“

(V. Rozić, Knježevne novine, Beograd, 3. IV. 1964)

[5]

7. Zaključak

Slikarstvo Miljenka Stančića ima veliku vrijednost u povijesti hrvatske umjetnosti. Iako nije bio ni svjestan, otkrio je novi stil slikarstva i tako pokrenuo cijeli novi pokret u hrvatskoj umjetnosti i slikarstvu, nadrealizam. Na sceni se pojavio početkom pedesetih godina te postao jedan od glavnih slikara poslijeratnog slikarstva. Ponajprije ga možemo smatrati slikarom nacionalnog značaja, slikar od svoga rodnog grada Varaždina, u kojem je nalazio nadahnuće za većinu svojih umjetničkih djela. Slike je stvarao bez modela, po sjećanju pa stoga gotovo sva djela imaju dojam „*sna*“, efekt nestvarnoga što je jedno od obilježja nadrealizma. Razvio je vlastiti, figurativni stil slikarstva u kojem ima nešto „*neotkriveno*“, nešto novo, posebno.

U njegovim djelima postoji neka određena, nepročitana doza viška sadržaja, viška značenja, najčešće su to kulturne asocijacije. Sva djela imaju simboličko značenje pa je Stančić sam svoje slikarstvo okarakterizirao kao „*blisko simbolizmu*“. Smatran je i pobornikom individualizma, intimizma, a njegovi radovi često su svrstavani u magični realizam i metafizičko, fantastično slikarstvo.

Nije nadmetao određenu tehniku slikanja pa se tako izdvojio u gomili ostalih umjetnika i udaljio sa svojom individualnošću od tadašnjih aktualnih slikara u europskom slikarstvu. Slikar je tragao za najdubljim sadržajima spoznaje o životu, o samom sebi pa njegova djela imaju duboko, psihološko i simboličko značenje. Zbog te svoje posebnosti i izdvojenosti od ostalih ostao je zapamćen kao jedno od najvećih imena značajnih za cijelo jedno povijesno razdoblje, kako u hrvatskom, tako i u svjetskom slikarstvu.

8. Literatura

Knjige:

- [1] Aleksander Bassin: Život umjetnosti, „Odjek i momenat“ ³/₄, 1967.
- [2] Igor Zidić: Život umjetnosti, „Nadrealizam i hrvatsko slikarstvo“ ³/₄, 1967.
- [3] Mirjana Dučakijević: Miljenko Stančić, retrospektivna izložba – slike/cртеži/grafike (1942. – 1977.); Rujan 1996.; Gradski muzej Varaždin
- [4] Mirjana Dučakijević: Miljenko Stančić, – slike/cртеži/grafike – iz fundusa galerije GMV i grada Varaždina; Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka
- [5] Igor Zidić: Miljenko Stančić, Zagreb, 1964.

Doktorski, magistarski i diplomski radovi:

- [6] M. Cesar: Slikarstvo Miljenka Stančića u okviru hrvatskog nadrealizma, Diplomski rad, Filozofski fakultet Rijeka, odsjek za povijest umjetnosti, 2015.

Internet izvori:

- [7] Ema Devčić, Pojam nadrealizma, ožujak 2015.;
Dostupno na: <http://emad.pgsri.hr/rad/tag/podsvjest?print=pdf-page>
- [8] Ema Devčić, Nadrealizam u slikarstvu, ožujak 2015.;
Dostupno na: <http://emad.pgsri.hr/rad/nadrealizam-u-slikarstvu/>
- [9] Nadrealizam, Lektire.hr
Dostupno na: <https://www.lektire.hr/nadrealizam/>

- [10] Hrvatsko psihoanalitičko društvo: O psihoanalizi
Dostupno na: <http://www.hpsg.hr/o-psihoanalizi-2/>
- [11] Marina Mađarević „Otvorena izložba „Hommage a Miljenko Stančić“; 18.3.2017.
Dostupno na: <http://www.sesvete-danas.hr/kultura/izlozbe/otvorena-izlozba-hommage-a-miljenko-stancic-1924>
- [12] Mirjana Dučakijević – Miljenko Stančić/Slike, crteži, grafike, 2006.
Dostupno na: <http://www.galerija-striegl.hr/06-stancic.html>
- [13] Matica hrvatska, Onirizam i pasatizam bez premca, Iz izložbe Miljenka Stančića u Zagrebu i Varaždinu
Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/603/onirizam-i-pasatizam-bez-premca-26599/>
- [14] Hrvatska enciklopedija – Miljenko Stančić
Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57751>
- [15] Hrvatska enciklopedija – Nadrealizam
Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=427487>
- [16] Znanje.org – „Nadrealizam“
Dostupno na: <http://www.znanje.org/i/i10/10iv10/10iv1007/nadrealizam.htm>
- [17] Galerija Remek-djela, Miljenko Stančić (1926 – 1977.)
Dostupno na: <http://www.remek-djela.com/aktivnosti/izlozba-stancic/izlozba-stancic.html>
- [18] Zarez.hr, članci: Ivica Župan, Slikar A i B produkcije
Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/slikar-a-i-b-produkcije>

- [19] Nadrealizam i hrvatsko slikarstvo, Igor Zidić
Dostupno na: https://www.ipu.hr/content/zivot-umjetnosti/ZU_3-4-1967_017-058_Zidic.pdf
- [20] Jutarnji.hr, Kultura: Miljenko Stančić u umjetničkom paviljonu, Patricia Kiš
Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/kultura/art/miljenko-stancic-u-umjetnickom-paviljonu-solidan-pregled-opusa-velikog-varazdinskog-slikara-bez-novih-teza/5780883/>

Popis slika

Slika 1 „Salvador Dali, Postojanost pamćenja, 1931.; ulje na platnu“	7
Slika 2 "Salvador Dali, Iskušenje svetog Antuna, 1948;, ulje na platnu"	7
Slika 3:" Trg s crkvom“, 1957.	18
Slika 4: "Stari grad", 1961.	19
Slika 5: "Varaždin", 1963.	19
Slika 6: "Varaždinski trg", 1961.	20
Slika 7: "Stari grad“, 1960.	20
Slika 8: "Interieur", 1951.	21
Slika 9: "Majka i dijete", 1968.	21
Slika 10: "Ljuštore ljubavnika", 1959.	22
Slika 11: "Ljubavnici", 1962.	23
Slika 12: "Ljubavnici", 1961.	23
Slika 13: "Svadba", 1954.	25
Slika 14: "Motorist", 1959.	25
Slika 15: "Sumračni interieur", 1952.	26
Slika 16: "Mrtvo dijete", 1955.	26
Slika 17: "Kartaši", 1956.	27
Slika 18: "Sv. Uršula", 1957.	27
Slika 19: "Svadba", 1959.	28
Slika 20: "Ljubavnici", 1960.	28
Slika 21: "Majka i dijete", 1967.	29
Slika 22: "Nad starim krovovima", 1970.	29

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, _____ Aleksandra Pavlović _____ (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom _____ Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića _____ (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Aleksandra Pavlović
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, _____ Aleksandra Pavlović _____ (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom _____ Nadrealističko slikarstvo Miljenka Stančića _____ (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Aleksandra Pavlović
(vlastoručni potpis)